

I-341

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂՍՓԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի: Տարեկան գինն է 4 1/2, վեց ամսուանը 3, մէկտիկէ կանխիկ, և հատը 30 վարձ: Եւրոպայի արտաքին գործերու նախարարութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Հ. Ս. Պարսեմ, Կ. պոլիս, Ամսթըրտըմ:

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆԻՍԻՐ 20, 1885

Թի 3.

ԲՈՎԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդին որոշումը: — Սուրբ Գիրք տրուած Աստուծոյ ձեռնարկ մարդոյ: — Ինչպէս քարոզել կը պահանջուի կրօնական արժեքներէն ժամանակ: — Մեծ առաջնորդ մի: — Քարոզչութեան ժողովրդեան ընկերական կենաց: — Քաղաքական դէպք 1884 տարւոյ: — Նամակներ: — Քաղաքական լուրեր: — Ստուի գիններ:

ՀԻՄՆԱԳԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Մարդ մը ջրդուրեթեամբ պառկած էր և բռնիքները դառնում էին զինքին դէմ, և ըսին թէ հիւանդութիւնը թմբադեղ (ֆլեյմ) գործածելէն յառաջ եկած էր, և առանց այդ սովորութիւնը թողոյ, կարելի չէր որ հիւանդը ազատէր իւր ախտէն: Երբ դայս որոշում հիւանդին հաղորդեցին, ըսաւ՝ «Տաճարեկու տարիէ ի վեր գործածած ֆլեյմս չեմ կարող թողուլ»: Բըժիշկները կրկին յայտարարելով թէ՛ եթէ թմբադեղ չթողու ախտի չափը, մեկնեցան:

Եւ եւս ըստ կարի ջանացի իրաւունք և համարել հիւանդը որ հրաժարի թմբադեղ գործածելէ, բայց նա ըսաւ թէ ինչպէս Սատուծոյ յանձնած էր, և չէր կարող իւր ունակութիւնը թողուլ:

Սակայն ժամանակ ինչ վերջը կոչել տուաւ Խօծ մը, և նա դաւաթի մը մէջ ջուր լցնելով վրան կարգաւէ վերջ, վատահեղուց զհիւանդը թէ այն ջուրը խմելով կրնար բժշկութիւն գտնել առանց թմբադեղէ հրաժարելու:

Որչափ անձինք կան որ կ'ուզեն փրկութիւն գտնելով յաւիտենական կենաց հասնել, այս պայմանաւ որ չհրաժարին ի մեղաց և ի չար խորհրդոց: Այսպիսիք կ'ուզեն Բրիտոսի արդարութեան հանդերձը հաղնիլ, առանց հնազանդելու պատուիրանաց՝ «Մերկացէ՛ք հին մարդը իւր գործերովը», «Ուսացուցէ՛ք, մաքրուցէ՛ք, իմ աչքերուս առջեւէն ձեր չար գործերը մէկդի բռնէ՛ք»: Այսպիսիք «Աստուած սղորմած է, իւր ըստեղծած ծառան չբաններ», ըսելով ինքզինքնին կը խաբեն:

«Միթէ Գաղատաբու մէջ բարասան չկայ, հոն բռնի չկայ, ապա ինչո՞ւ համար ժողովրդեանս աղջիկը բժշկութիւն չգտաւ:»

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ ՏՐՈՒՄԾ ԱՍՏՈՒԾՄԷ ԶԵՆԱՄԱՐ ՄԱՐԴՈՅ

Կամ պարտինք հաւանիլ թէ Սուրբ Գիրքը եկաւ Աստուծոյ ձեռն մարդոյ — որ այսու կը բացատրուի ա-

նոր մասնաւոր հանգամանքը եւ բոլոր զօրութիւնը, — և կամ պարտինք հաւատալ թէ, մի ազգէ որ ի բաց առեալ կրօնականն՝ դիտարկուէս նշանաւոր էր այլոց կարծիքը մերժելովը, մութեան գութեամբը, սեղմեալ գաղափարներովը, և հին աւանդութեանց փարելովը, այս, — ի բաց առեալ Սուրբ Գրոց գրականութիւնը — նշանաւոր իւր գրականաց խեղճութեամբը և տղայականութեամբը, թէ այսպիսի մի ազգէ ելած է գիրք մը որ ունի իւր մէջը տարբեր որոշ ամէնութեք մարդկային սիրտը արձագանք կուտայ. որմէ մարդկային սիրտը ամէնութեք կը քաղէ եւանդ. և ներշնչութիւն. որ կը խօսի առ մարդկութիւն որպէս Հօր ձայնիւ, որ կ'աղագարէ, կը յանդիմանէ, կը սպառնայ, կը հրաւիրէ — այս, մարմնացեալ սիրոյ զօրութեամբ, կը համոզէ մարդեան ներքին գաղափար առ ինքն, որ գերագոյն աղբիւր է կենսական լուսոյ:

Եթէ Սուրբ Գիրք չէ տրուած Աստուծոյ, պարտինք հարցնել Մովսէս զառնաւ Տաճարեկանայն: Միթէ կողոպտեց զԵգիպտոսցին: Եգիպտացիք կուպաշտէին: Օրէնք է այն զոր չէ կարելի յաւելուլ՝ եւ կամ պակսեցնել: Կը բովանդակէ ամէն յանցում, թէ ընդդէմ մարդոյ թէ Աստուծոյ: Ի վրան ամենայն ազգաց, ամենայն դարուց, ամէն կարգի քաղաքականութեանց: Գաղատիաքար է բոլոր օրինաց կամարին: Եթէ նա ինքն չեկաւ Աստուծոյ, Բրիտոս Մարդը ուսկից առաւ Լեւրան վրայ տուած քարոզը: Եւ ուսկից առին չորս Աւետարանիչք՝ այնպիսի կենաց գաղափար զոր կը նկարագրեն ի վաղըս Յիսուս Բրիտոս Մարդոյ: Եւ ուսկից տուաւ նոյա զօրութիւն այնպիսի գաղափարի կերպիւ նկարագրել զայնս:

«Չարմանայի իմն, Տեառք,» ըսաւ անհաւատ փիլիսոփայն Տիտերոյ, ընկեր անհաւատից խմբի մը, «զարմանայի իմն, ոչ ոք կը ճանաչեմ ի Գաղիա կամ այլ ուրեք որ կարէր դրել կամ խօսիլ առաւել արուեստով կամ տաղանդով քան Հրեայ աւետարանիչները: Ապաքեղ կը կարգամ ձեզ ամենուգ հիւսել պատմութիւն մը այնքան պարզ և նոյն առնէ այնքան վեհ և սրտաշարժ ուրան է Յիսուս Բրիտոսի մարդեղութեան և մահուան պատմութիւնը, որ միշտ յառաջ կը բերէ միեւնոյն աղբեցութիւնն, որ նոյն զօրաւոր և ընդհանուր յաղթանքը:

Կը յարուցանէ միշտ, և որոյ ազգեցութիւնը նոյն պիտի մնայ այսրան գարեր եւս անցնելէ վերջը:» Ո՞ր գտաւ Պօղոս առաքեալ առ Հռովմայեցիս գրած թղթոյն վեհմ բարձունքը և անհատնեղի խորութիւնները: Իսկ եթէ Սուրբ Գիրքը տրուած է Աստուծոյ, ամենայն ինչ կը պարզուի Բացայայտ է թէ ինչո՞ւ կը բռնէ մանկան ուշադրութիւնը. ինչո՞ւ կը խոնարհեցնէ ամենամեծ փիլիսոփային միտքը: Կը բացատրուի թէ ինչո՞ւ հիւանդը կը լսէ անկէ իւր կենաց աղբիւրէ: Ինչո՞ւ ալեւոր գլուխը կը բարձրէ: Ինչո՞ւ անքթի խոր երեսներուն, որպէս մեք կը փարինք մի հատորոյ երեկոյեան վերջնալուսին, երբ օրը տարածման է. թէ ինչո՞ւ սրտաբեկն և վշտահարն կ'ամռնին անով. ինչո՞ւ կը թափանցէ միշտ ներքին կեանքը այն անձի կամ ազգի որ նորա աղբեցութեան ներքեւ կու գայ: Եթէ չէր եկած Աստուծոյ, ինչո՞ւ մարդկային սեռի մեծ մտքեր, որպէս են Շէքսպիր, Միլտոն, Կէօթէ, մատուցին աւոր այնպիսի յարգանք, իբր թէ մերկազրուի կեցան ի ներկայութեան նորա: Եւ ինչո՞ւ հարկը և մէկ անհաւատը որ մերժած են զայն վրան նորա կարծեցեալ թերութեանց, չեն տուած մեղ մի առաւ նման Սողոմոնի առաւելաց, մի Սաղմոս նման Դաւթի սաղմոսաց: մի բանաստեղծութիւն նման Յոբայ գրքին: մի նշյլ՝ մի լաւագոյն աշխարհի նման անոր զոր կը նկարագրէ Յայտնութիւնը: Եթէ մարդ չլինեց դայս մատեան ընդէր մարդ չլինեք միւս եւս նման աւոր: Եւ ընդէր մարդկութիւնը չընդգուցիլ փառանակ անոր մարդոցմէ չլինած մի այլ մատեան:

Գիրքը թէ գլխաւորապէս առաջարկէին աշխարհի որ փոխանակ տալոյ արեւէն եկած լոյսը և ջերմութիւնը, մարդիկ պատեցին միշտ և որ գիտութիւնը ստուգէր արեգական բիծերուն ճիշդ բնութիւնը, լաւագոյն կերպիւ վերլուծէր նորա ճառագայթները, և որոշէր նորա զարմանալի վերջնալուսոյ բնութիւնը: Ինչ պիտի ըսէիք այս առաջարկութեան: Եւ սակայն ընդունել զայս՝ իմաստութիւն պիտի լինէր բաղդատմամբ վարման այն մարդոյ որ ունենալով առաջի իւր կենաց կամ մահուան յաւիտենականութիւն մը՝ նման պատճառանքը կը մերժէ ընդունիլ զճշմարտութիւնս Սուրբ Գրոց:

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱՐՈՋԵԼ ԿԸ ՊԱՀԱՆՁՈՒԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿ

(Քաղաք Տր. ձեռնը Սմիթի Պորտ ընկերութեան նոր քարտուղարին ճառէն:)

Հոգեւոր կամ կրօնական արթնութիւնը, ըստ մտաց որով կը հասկնանք և կը գործածենք այս բառը, տարբեր է հոգեւոր կենաց կամ փորձառութեան սովորական ընթացքէն: Հոգեւոր արթնութեան ժամանակ կրօնքի վրայ կը քարոզուի աւելի ծանրութեամբ և աւելի գործնական եղանակաւ, կրօնական սրտաւանդութիւնը կը տեսնուի աւելի յստակ և կը կատարուի աւելի ջերմութեամբ, և անապաշտար հոգին շատ անգամ կը բերուի ի հաւատ և ի փրկութիւն: Այսպիսի կարեւոր և նշանաւոր ժամանակներ կ'ունենայ ամէն տեսակ կեանք, ապա անսովոր բան չէ՝ նաեւ կրօնական կենաց մէջ արթնութիւն: Թէ այսպիսի մասնաւոր արթնութեան և հոգեւոր զօրութեան ժամանակներ ցանկալի են և մեծապէս կարեւոր մեր եկեղեցիներուն կենացը մէջ, կ'ընդունինք հոս իրեւ համաձայն մեր ամենու գաղափարին և համոզմանը: Առաջարկեալ արթնութեան արժանի է աւորքէն ամէն քրիստոնեայ սրտի ջերմ հաւատեանը, ինչպէս նաեւ արթնութեան նպատակը որ և իցէ միջոց ցանկալի է ամենուն:

Ճանչցուած և ընդունուած է նախ թէ ամէն յաջող արթնութեան մէջ Աստուած և մարդ միանգամայն կը գործեն: Երկուցուց եւս զօրութիւնը կարեւոր է, երկուքին եւս հակառակ են, և եթէ մեր այս ճառին մէջ մարդուն գործունեութեանն առաւելութիւն տրուած է, պատճառն այս է որ նիւթը կը պահանջէր դայս, ոչ թէ վրան գի չենք գիտեր կամ այնչափ լարել չենք համարիլ աստուածային շնորհքը որ կը գործակցի մարդուն:

Եթէ նկատենք խնամով, կը տեսնենք որ գործունեութիւնը որ կը խնդրուի արժարձելու արթնութիւնը՝ միայն կամ զլիարարապէս մտաց կամաւոր զօրութիւններն են: Բրիտոսեայց կարօտ են ընտրելու գրիստոս նոր եւանդեամբ, և ծառայել նմա աւելի հաստատութեամբ և պնդով. անհաւատք՝ զղջալ իրենց մեղաց վրայ և գրկել գրիստոս իրեւ փրկիչ: Ինչ որ ալ ըլլան արթնութեան նախնեթաց կամ զուգընթաց պարագայք, միշտ վերջին և կարեւոր կէտ է բոլորքէլ հաւատ: Բրիտոսեայց և մեղաւորք միանգամայն պարտին ընել բան մը, և ամէն այսպիսի գործ, զօրութեամբ կամ արդեամբ, է կամաւոր: Քարոզութեան բուն նպատակն է շարժել Գիրք, և երբ քարոզութիւնը կը կատարէ իւր այս գործը, ունենդրաց կամքը շօշափուած և շարժած կ'ըլլայ իւր թէ մատամբն Աստուծոյ: Այսպիսի ճարտարիտութիւնը գեր ի վերայ է քան որ և իցէ մարդկային հրապարակախօսութեան ձեւ, վրան գի կ'ուղղուի մարդկային սրտին այնպիսի նպատակի մը համար որ քան ուրիշ որ և

ինչէ բան ազգողադոյն է ի դարձուցանել զնա, և շարժել ի գործ մեծ և կարեւոր բան զամենայն գործ:

Քարոզելը միշտ, մանաւանդ արթնութեանը ժամանակ քարոզելը՝ հաւատով և եռանդեամբ խօսել է մարդկային հոգւոյն կրօնական բարձր գագաթին և յորդորել զնա յայն վտեմ գործ: Մասաւոր գործողութեան օրէնքը քաջ ծանօթ են, և պարտինք յարգել զնոսա հոս, եթէ կ'ուզենք բան մը կատարել ի նպատակ արթնութեան գործին: Կամքը կը գործէ շարժառիթներուն համեմատ որ կը յառնեն զգայմանց և բաղձանաց մէջ, այսինքն մարդու լոկալութեան զգայական մասին մէջ: Զգայմանք և բաղձանք չեն մեր անմիջական իշխանութեան տակ: Կը յառնեն, երբ կը տեսնեն այնպիսի բաներ որ բնականապէս ուղղեալ են առ նոսա, կամ երբ կը տեսնեն արդիւնք և ճշմարտութիւններ զորս միտքը կը դիտէ, կ'ըմբռնեն և կը բերէ հոգւոյն առջեւ: Երբ կ'ուզենք շարժել մարդիկ ի գործ, պարտինք դիմել նախ անոնց՝ զգայմանց և փափաքներուն, և երբ կ'ուզենք յարուցանել ի նոսա զգացումներ և փափաքներ, պարտինք դնել անոնց առջեւ տրդիւնք, ճշմարտութիւն, այնպիսի բաներ որ կարող են շարժել անոնց սիրտերը:

Այս ամէնը գիտենք հանապազօրեայ վորձի, ուստի կարեւոր է մեզ տեսնել յատակ և որոշ այս տարրական գործութեանց, զորս յիշեցինք, առ միմեանս յարաբերութիւնը:

Ինչ տեսակ քարոզութիւն կը պահանջուի ուրեմն արթնութեանց ժամանակ: Պարտ է պատշաճ է նախ որ քարոզիչն յատակ ըմբռնած ըլլայ կրօնական մեծ և հիմնական վարդապետութիւնները, ճշգրիտ սահմանէ զանոնք և հաւաստեալ ցուցնէ անոնց արդիւնքը: Ըսել կ'ուզեմ այն վարդապետութիւնները որ կը վերաբերին Աստուծոյ յատկութիւններուն և կառավարութեանը, մարդկային բնութեան, մեղաց, շնորհաց և փրկագործութեան, վարդապետութիւններ որ Սուրբ Հոգի իր թէ սիրտը և ուղեղն են որ կու տան կենդանութիւն: Այնպիսի բաներ են զորս նկատելով Քրիստոսեան կը յորդորուի և կը մղուի վարել սուրբ կեանք, և որովք մեղաւորը կը ճանչնայ իւր վիճակը և կը բերուի յապաշխարութիւն և ի հաւատոս: Գիտութիւն եւս հարկաւոր է քարոզչին, եթէ ոչ ցուցնելու համար պարտեց շաղկիւղ, գլխ ունեւորու համար միջոց ի հարկին գիմելու սրտին և կամաց:

Այս բաներուն մէջ հրահանգել հարկաւոր է, եթէ կ'ուզենք հաւաստեալ որ մեր ազգայնաբաններուն քրիստոնէական յատկութիւնն ըլլայ սեղմ և սիրտը և հաստատուն: Այն որ չգիտեր ճշգրիտ ճշմարտութիւնները, չկրնար ըլլալ մեծ հանձնարող, անյողագիտ հաստատութեան և զօրութեան տէր: Քրիստոնէայ: Եթէ մեր գլխաւոր հոգը եկեղեցւոյ անդամաց նիւթական թիւը միայն աւելցունել չէ, պարտինք մեր քարոզութիւնն ընել միշտ, և մանաւանդ արթնութեանց ժամանակ, լի հրահանգօք, Աստուծոյ խօսքին մեծամեծ ճշմարտութիւններովն իւր թէ յազեալ, կենդանի և վառ լուսով և կենսատու ջերմութեամբ որ կան Քրիստոսի Աւետարանի մէջ:

Զիք տարակոյս թէ ոչինչ այնպէս կը յաղթահարէ մեղաւորն, ինչպէս սահմանել մեզն այնպէս յատակ և լուսաւոր ինչպէս կը ցուցնեն Աստուծոյ օրէնքը և խղճին ձայնը: Ոչինչ այնպէս կարող է ձգել հոգին դէպ յԱստուած և յարդարութիւն, ինչպէս Սուրբ Հոգի մեծամեծ ճշմարտութիւններն որ կը վերաբերին Աս-

տուծոյ և անոր զաշխարհ կառավարելու կերպին:

Հիմն այսպէս դնելէ ետքը, երկրորդ բանը զոր պիտի ընէ քարոզիչն՝ է այս. պահանջել որ հաւատացեալը գործադրէ ճշմարտութիւնը, փնտռէ հաւատարմութեամբ և խնամով թէ ինչ կը պահանջէ Աստուած որ ըլլայ մարդ սրտի և վարուք: Քարոզիչը նկարելու է Քրիստոսին յատկութիւնը և վարքն ըստ գաղափարին Սուրբ Գրոց. ցուցնելու է խափր որ կայ ի մէջ քրիստոնէական հաւատոյ պտուղներուն և ուրիշ կեղծեալ կամ պիտակ պտուղներու: ցուցնելու է թէ ինչ կը պահանջէ Աստուած, Աւետարանը, խիղճը ճշգրիտ և ստուգելի մարդու սրտին: ցուցնելու է մեղաց և արդարութեան մեծ և յաւիտեանական արդիւնքը մարդու բնութեան և վերջին վախճանին վրայ ըստ աստուածատուր անխաղ պատգամաց: Քարոզիչն ընելու է այս ամէնը մեծ գործութեամբ, կանոնով և վստօն պնդութեամբ: Այս է Սուրբ Գրոց կանոնը, այս է բնական և բանական կանոն, այս է նաեւ գործնական և արդիւնաւոր կանոն:

Քարոզչին երրորդ գործը պիտի ըլլայ, վերջիշեալ բաները կատարելէն ետքը, իւր խօսքը դարձունել ուղղակի ունկնդիրներուն: Արդէն ճամբան պատրաստուած է առ այս, և այս գիտաւորութեամբ եղած են նախորդ ջանք: Արդէն ունկնդրաց միտքը լուսաւորուած է այնպէս՝ որ ճշգրիտ գիտեն հիմա թէ ինչ կը պահանջէ Աստուած. անոնց սիրտը շարժած է այնպէս՝ որ կը զգան Աստուծոյ պահանջման արդարութիւնը, և կը փափաքին ներման և հաշտութեան պարգեւներուն: Ուղղութիւնը կ'արթննայ և զգացումը կ'արձարծի, երբ ճշմարտութեան ուղեւորութեան է ոչ չափազանցութեամբ, այլ բնական և օրինաւոր չափով: այս ժամանակն է յարմարագոյն ժամ դրդելու ի գործ, ստիպելու ընել ընտրութիւն, բանադատելու անյատաղ որոշել պարտուց և յաւիտեանական կենաց մեծ և գերագոյն խնդիրը: Արթնութեան ժամանակ տրուելու քարոզի գիտարարուց և բարձրագոյն կէտն այս է, եւ ասկէ կ'ստեղծ է անոր գլխաւոր պտուղը եւ յաղորդութիւնը: Ճշմարտութիւնն արդէն պայծառ ցուցուցաւ, այնպէս որ հոգին կարող է հիմա գիտնալ թէ ինչ պիտի ընարէ. սիրտը վառուցաւ, այնպէս որ անխաղ ընտրութեան շարժառիթը կրնան ստիպել սիրտը, եւ հիմա նոյն իսկ մարդն, այն զարմանալի կարողութեամբ զոր ունի որոշում ընելու, կը մղուի ելլել անգործութենէ, ձեւել իւր կեանքը եւ նուիրել իւր հոգին կենդանւոյն Աստուծոյ կամացը:

Զիպ այնչափ մեծ ծառայութիւն զոր կրնայ մտաբերել մարդ երկրի վրայ, որչափ իւր որոշման կշիռն ունի տատամսեալ հոգւոյն հաղորդել որոշիչ զօրութիւն նկատմամբ յաւիտեանական կենաց վերաբերեալ խնդրոյն: Կրթելու համար հոգին յանձնարութիւն, կը պահանջուի շատ աւելի բանքան զայս եւ քան զոս վեր: Առաջնորդելու, կրթելու եւ հոգեւորապէս պտուղներ ընելու գործը որ այսուհետեւ պիտի ըլլայ և կը վերաբերի խնամոց հովուին, մեծ կարեւորութեան արժանի է: Բայց ոչ ոք կարող է ընել բան մը ի նպատակ կրօնական մշակութեան իւր հոգւոյն, եւ չկրնար իսկ ըլլալ, առանց ունեւորու վերադիմ ծննդեան փորձառութիւնը որ կ'ըլլայ, երբ Աստուած կը կոչէ եւ անոր փառաւորեալ երեսաց առջեւ հոգին կը յանձնէ զինք նմա յաւիտեանս եւ յաւիտեանս յաւիտեանից: Արթնութեան ժամանակ ըստ

արժանեոյն տրուած քարոզ մը կը բերէ այս արդիւնքը, եւ է յաստուածուստ սահմանաւ եւ ի վերուստ պատուեալ միջոցներէն մին նկարագրեալ վախճանին հասնելու: Ճշմարտապէս երանի անոր, որում կը արուի տեսնել այս նոր ստեղծումը որ անոր խօսելուն եւ գործելուն ազդեցութեամբ կ'երթայ յառաջ, երանի նաեւ անոր որում՝ տրուած է հաւատալ թէ խօսքը զոր կը քարոզէ՝ է մին այն հարկաւոր գործութիւններէն որոց արդիւնքն է արթնութիւնը:

ՄԵԾ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԻ

Մեր բոլոր ընթերցողը տեղեակ են փոքր ի շատէ վարմանալի յառաջագիտութեան ծառնին: Քիչ տարիներ յառաջ այս երկիրն էր արդարեւ քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնէն այնպէս հեռի, որպէս թէ էր կղզի մի ուրիշ մարտակի վրայ: Յանկարծ արթնացաւ սակայն այն բազմաբան քուէն, եւ իւրեւ նորաթեւ միջոց իւր թեւերը թռչել դէպ ի վեր: Ճարման, ունեւորու թնայիչ գրեթէ հաւասար բնակչաց մեծին իրիտանոյ, եւ քաղաքիւ չափ աւելի տարածութիւն քան զիրիտանիա, կրնայ դար մը շանցած մեծ ազդեցութիւն գործել աշխարհիս պատմութեան ընթացից վրայ:

Ջարմանալի յառաջագիտութիւնը որ կը կատարուի ի ծառն՝ արդիւնք է մանաւանդ Միգրացիոյն, այն է երկրին աշխարհական իշխանին: Արդարեւ մեծ մարդ մը ըլլալու է նա որ, հակառակ անցելոյն օրինակներուն եւ աւանդութեանց երկրին, յառաջ կը տանի քաղաքակրթութեան մեծ գործը իւր տէրութեան մէջ, եւ կամ զարմանալի բախտաւորութեամբ դատած է իրեն ձեւնհաս եւ աղատամիտ խորհրդատուներ: Հաւանական է թէ այս երկու բաները միանգամայն նպատաստուոր եղած են ծառնին արդի յաջող կացութեան:

Երկրին այս յառաջ եւ ի վեր կոյս շարժման նպատակներուն մէջ կայ մին որ կը նկատուի իւրեւ «մեծ առաջնորդ», եւ որոյ վրայ ծառնցի մատենագիր մը կ'ըսէ թէ «արեւմտեան (Եւրոպական) քաղաքակրթութեան ծառնին մէջ զարգանալուն եղած է քան ուրիշ որ եւ իցէ ոք աւելի ձեւնուս», և թէ «որ և իցէ ժամանակ կրնայ անոր ազդեցութիւնն ըլլալ անարգել արդիւնաւոր»: Այս մարդուն անունն է Եուքլիքի Փուքուցաւ:

Այս մարդը ծնած է իւր յիսուն տարի յառաջ Օսաքա քաղաքը Ժողովրդեան բարձրագոյն դասուն վերաբերեալ, բայց ազգաւ գերդաստանէ: Այնպէս չքաւոր էին ծնողքը, որ մանուկը, երբ զարգացաւ, հազիւ դատու միջոց սորվելու ծառնեանին գիր և գարտութիւն որ ի նախնեաց հետէ ծառնացուց բարձրագոյն դաստիարակութիւնն էր: Երբ եօթնեւտասն կամ ութնեւտասնամեայ եկաւ Նանկասաքի, որ առաջին ազգաւ նաւահանգիստն էր, Եուքլիքի ուսում Հոլանտացւոց լեզուն, քանզի Հոլանտացի բժիշկներ միայն գտաւ հոն ուսուցիչ: Այս անուր գործով օտարացուց իրմէ իւր ծնողքը և բարեկամները, բարեւ իւր վրայ կառկած, եւ սկսաւ բարձրաւորել եւ հալածուել, բայց մնաց աներկիւղ և անյողագիտ: Յետոյ գնաց Թոքիօ, ուսում Անգլիերէն, և հաստատեց անգլիական դպրոց մը Ժողովրդեան աղքատական դասուց ստատենկաց համար: Գնաց Ամերիկա առաջին ծառնացի գեսպանին հետ, և ցորչափ մնաց հոն, տեղեկացաւ Ամերիկացւոց եւ Անգլիացւոց սովորութիւններուն և վարուց, ուսում Ամերիկա-

յի պատմութիւնը, քաղաքականութիւնը եւ դաստիարակութեան եղանակը, նաեւ արուեստից վերաբերեալ գիւտեր, եւ ի դարձին ի ծառն հրատարակեց գիրք մը սա տխրասով, «Վիճակ արեւմտեան ազգաց», ուր կը նկարագրէ համառօտիւ ինչ որ տեսած եւ լսած էր յարեւմուտս: Այս գիրքն անգլիացւոց ծառնին ազգուսուց անոնց շատ բաներ զորս յերազլի անգամ չէին տեսած: Եուքլիքի բերած էր իրեն հետ Ուէպօգէրի բառարանը և ուրիշ ոչ սակաւ Անգլիերէն գրեան, մանաւանդ իւր անգլիական դպրոցին համար գոտագիրք: Այն ժամանակ օտարականաց հակառակորդ կուսակցութիւնը զօրաւոր էր, եւ Եուքլիքի այնպէս ատելի եղաւ այս բաներուն համար, որ կենաց մեծ վտանգ կար թէ անոր եւ թէ բարեկամներուն:

1866ին այցելութիւն մը ընելով Եւրոպա, եւ երկրորդ այցելութիւն մը Միացեալ Նահանգները, հրատարակեց ի դարձին իւր երեւելի գիրքը որոյ ծառններէն անունն է «Կաքուսման Նո Սուսուս» մէջ՝ այսինքն ուսուցման եւ գիտութիւն յառաջացունել: Այս գիրքին մէջ խօսուած է համառօտիւ ազատութեան, հաւասարութեան, հայրենասիրութեան եւ ուրիշ անոնց նման նիւթոց վրայ, եւ որովհետեւ հեղինակին դաշտախորհրդէն հակառակ էին Չինաց եւ ծառնացւոց հին գաղափարներուն, շատերը խափառ գաղափարներին գիրքը, եւ փորձեցին անոր օրինակները Ժողովրդով այրել, բայց հնար չէր, քանզի գրեթէ ընդհանուր տարածուած էր գիրքը: Առաջին տաղաքութեան միայն վաճառուած էր իւր կէս միլիոն օրինակ, եւ հիմա հազիւ կը գտնուի ոք որ վնասակար դատէ զայն:

Հուսաւորութեան այս մեծ ակտիւն, իւրեւ միջոց հաղորդելու իւր գաղափարներն յառաջագիտութեան կուսակցներուն որոց թիւը շատ էր, 1882 տարւոյն մարտին սկսաւ հրատարակել Թոքիօ քաղաքը «Ճիճի Շիմպոյ», այսինքն ժամանակ անուն հանապազօրեայ լրագիր մը: Առաջին թուոյն մէջ խմբագիրը կը ծանուցանէր թէ թերթին նպատակն էր բերել Ժողովրդը կառավարութեան հետ ի համաձայնութիւն, եւ ցուցնել թէ ինչպէս պարտ էր յառաջ տանել երկրին բարգաւաճումը զարգացունելով ազգին հրատարակութիւնը եւ գիտաւորական գործութիւնը: Այս թերթին յառաջագիտական է, բայց չէ գործի քաղաքական կուսակցութեան, սակայն քան ուրիշ որ եւ իցէ թերթ աւելի ի շրջաբերութեան է երկրին մէջ: Երբ թերթը սկսաւ հրատարակուիլ, ամէն մարդ հետաքրքիր էր տեսնել թէ որ կուսակցութեան աւելի պաշտպանութիւն եւ օժանդակութիւն պիտի ընէր, կամ թէ պիտի կազմէր նոր կուսակցութիւն մը եւ ըլլար անոր գործին: Բայց խմբագիրը մնաց հաստատիւմ խոստման զոր ըրած էր իւր առաջին թուոյն մէջ, թէ իւր կողմէն չէր տալ տեղի եւ ոյժ որ եւ իցէ անհատի, այլ խօսել լիով եւ անվահեւ թէ ինչ է կառավարութեան եւ Ժողովրդեան պարտքը: Ճիճի Շիմպոյ ոչ միայն կը խօսի ամէն ընկերական եւ վարչական նիւթոց վրայ, այլ եւ երկրագործութեան, վաճառականութեան, երկաթուղեաց, օտար անասուն մուծանելու, ցորեն հասցունելու, գետինը պարարտացունելու վրայ, եւ կու տայ այս նիւթերուն ամենուն վրայ կարեւոր տեղեկութիւններ: Իւր նորագոյն թիւերէն միայն մէջ Եուքլիքի մեծ յաջողութեամբ եւ ճշգրտութեամբ, բարձրագոյն եւ խոնարհագոյն մարդոց գիրքով մը կը ցուցնէ թէ ծառն ինչպէս պարտի վարուիլ օտարաց հետ:

Երեւելի ոչ միայն հեղինակ եւ խմբագիր է, այլ եւ ատենադատ եւ ուսուցիչ, եւ այս վերջին շրջանին մէջ է մանաւանդ որ անոր զօրութիւնը կը գգան հարկաւոր երկրասարգք որ անոր ազդեցութեան տակ կու գտն, եւ ներքին համագործակցութեան տակ կը շարունակուի անոր վարդապետութիւնը: Այս անձին համար կ'ըսուի թէ մինչ կը ջանայ տալ ընդունել ճարտնացոց ինչ որ լաւ եւ պատուական է արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ, կորովի դատողութեամբ կը բռնէ պինդ ինչ բան որ կայ իւր երկրին 2300 ամեայ հին քաղաքակրթութեան մէջ: Երանի՜ թէ ունենան, ինչ եւ հայրենակիցները, բաւական խմբագրութիւն ի գլուխ հանել գործը զոր այնպէս բարեւոյց սկսած են:

ԲԱՐԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԻԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵՆԱՑ

Այն նիւթին վրայ հետեւեալ համառօտ ատենադատութիւնները խօսուած են ի հինգերորդ նստին (նոյ. 1) Նիկոմիդիոյ դաւառին Սաւն ժողովոյ, որ մօտեւոյ գումարեցաւ ի Պարտիզակ:

Պար. Ա. Տ. Յակոբեան. — Երկու միջոցներ նպատաւոր գտած եմ այն նըպատակին. 1. Ընկերական կեանքը բարձրացունելու համար, կամ, ի մասնաւորի, երկրասարգք վիճակը բարեւոյցելու համար օգտակար են հրապարակային հասարակութիւնը անձանց կողմանէ: Միայն թէ ճառարարութիւնը հարկ են ըլլալ ընտանի եւ յարմարագոյն նիւթոց վրայ, այսինքն նիւթեր որ շօշափեն երկրասարգք եւ ժողովրդեան վիճակն եւ պարագաները: 2. Հասարակ ընկերութեան: Հարկ չկայ ընկերութեանց ծանուցեալ օգտակարութեան վրայ երկարել, միայն սա կարեւոր կէտերը յիշեմ թէ՛ ա. ընկերութիւններէն սպասելու չենք փառաւոր արդիւնք: Երբ մեր երազները չեն իրանար ընդ փոյթ, երբէք յաւանդատուելու չենք, այլ որքան տկար ալ երեւին կամ որչափ կաղ ընթանան անընդհատ յառաջ մղելու է ստանձնեալ գործն: Բ. Ընկերութիւնները յանձնուելու են փորձ, կարող եւ խոհեմ անձանց առաջնորդութեան, եւ այն ատեն ընկերութիւններ ծառայելով իրենց նպատակին, պիտի բարեւոյցեն ընկերային վիճակ: Տր. Ս. Գալաթեան. — Ընկերական կեանքը զարգացման մէջ պահելու համար հարկ է որ քաղաք լինին մեր երկրասարգք, եւ որպէս զի տնտեսը լինին, իրիտ կարեւոր է որ ծնողը ջանան զուարթ պահել իրենց ընտանիքը, եւ առանց կորուսանելու ծնողական վեհանձնութիւնը իրենց զաւակաց հետ մտերմաբար եւ ընկերաբար վարուին. մանաւանդ իրենց սեղաններուն վրայ՝ հետեւելով Եւրոպական սովորութեան՝ զուարճանալ եւ զուարճացունել, իրիտ օգտակար է տունը քաղցր եւ հաճելի գործելու համար: Հրապարակային ճառարարութեանց վրայ կ'ուզեմ այս ըսել թէ՛ ա. ջանալու է զուարճացունել զուսկնադիրս մէջ ընդ մէջ գտնելու խօսքերով, բ. ծառայողը գործածելու չէ՛ այնպիսի բառեր որք հասարակութեան հասկցողութեանն բարձր են. գ. ծառայողը իւր ծայրը միօրինակ եւ եղանակաւոր ընելէ դուռնանալու է՝ իւր ունեւորները չճանձրացունելու եւ ճառարարութեան ազդեցութիւնը չաւերելու համար:

Պար. Ա. Փէշեմալեան. — ա. Իրրեւ պաշտօնեայ Աւետարանի, կը խորհիմ թէ պարտինք պարտուց եւ իրաւանց սկզբունքը տարածել մեր ժողովրդեան մէջ: Աւետ. ժողովուրդ, ցաւալի է ըսել, լաւ ըմբռնելով թէ փրկութիւնն է ճրի շնորհը հաւատքի միջոցաւ, զանց առած է այս կարեւոր սկզբունք, այսինքն թերացած է

առ ծնողս, առ աւագանիս, եւ առ այլն ունեցած պարտականութեանց մէջ: Բ. Իրրեւ կարեւորագոյն միջոցներ կ'առաջարկեմ ջանալ մեր ժողովուրդը ընկերացասէր ընելու ունենալ թանգարաններ եւ ընկերացարաններ, մանաւանդ լսարաններ. մենք յաճախ կը յորդորենք մեր ժողովուրդը չյաճախել որճարաններ եւ այլ պատարաններ, բայց նայելու եմ որ նոցա տեղ ցուցունենք անոնց օգտակար տեղեր ուր թէ՛ անմեղաբար զուարճանան եւ թէ՛ նոյն ատեն կարեւոր հրահանգներ ստանան: Գ. Դրա՞նք մեծ գերուսնի անուշտ ընկերական կենաց զարգացման խնդրոյն մէջ, վառն որոյ ամէն կարելի միջոց գործածելու եմք մեր ժողովուրդը հարուստ ընելու համար:

Պար. Մ. Գալաթեան. — Ընկերական կեանքը բարձրացունելու համար աշխատել տարազան է, առանց նախապէս բարձրացունել ջանալու մեր ընտանեկան վիճակ, այս է իմ համոզում, զոր կազմած եմ բազմաթիւ անձնական փորձառութեամբ: Ընկերութիւն կը բաղկանայ անհատներէ, որք անգամներ են ընտանեաց, եւ առանց մասը բարեւոյցելու տարիքութիւնը բարեկարգել հնարաւոր չէ:

Պար. Ա. Ճէֆեմալեան. — Իրրեւ կարեւոր միջոցներ ընկերական կենաց բարեւոյցման արդէն ըսուեցաւ թէ ունենալու եմք բարեկարգ ընտանիքներ եւ բարեկիրթ երիտասարդներ: Արդ՝ որպէս զի մեր ընտանիքներ ըլլան բարեկարգ, կ'ըսեմ նախ թէ պարտինք բարձր գիրք մը տալ կնոջ տան մէջ. որչափ կը յարգուին կանայք ընտանեաց մէջ, նոյնչափ բարեկեցիկ են ընտանիք, երբ կը նուազագոյնեմք զկանայս, կը տկարացունեմք մեր ընտանեկան եւ հետեւապէս ընկերային շրջան: Մեր ընդ մեր յարմար եղանակաւ մէջ գաղտնային հանգէսներ տալ նպատաւոր է ընկերային կենաց զարգացման. այս սովորութիւնն արդէն ընդհանրացած է արեւմտեան աշխարհին մէջ, եւ յոյժ արդիւնաւոր գտնուած է, տարակոյս չունիմ թէ նոյն արդիւնքներ մենք եւս պիտի քաղեմք եթէ այս գեղեցիկ սովորութիւնն ի գործ դնեմք: Գ. Տան մէջ չընդ կա՛հ եւ կարասիք նուազ ազդեցութիւն չեն ունենար ընտանեաց անդամաց վրայ. որպէս զի մեր տուններ չընդ գործուին հարկ չեն մեծածախ կարասիք եւ այդք չունիմք մեծ գումարներու: Սկովիայի մէջ կը տեսնէի տուններ որ զարգարեալ էին այնպիսի կանաչիկներով, երբեմն փուշերով խիլ, զորս մենք ոտնակոխ կ'ընեմք աստ: Բ. Ընտանեաց զարգելու լաւագոյն են քան զայլս եւ բաւական են փայլուն ընել մեր տուններ, եւ գեղեցիկն ճաշակն զարթոյցունել յընտանիս: Գ. Մեր երիտասարդաց համար կարեւորագոյն է ունենալ խնայողական ընդհանուր ընկերութիւն մը, որոյ կեդրոնն լինի ի կ. Պոլիս եւ գաւառացի երիտասարդք մասնակցին նմա, այսպէս մեր երիտասարդութիւն իւր սպաւառայն տպահոված պիտի լինի:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ԴԵՊՅ 1884 ՏԱՐԻՈՅ

(Շարունակելէ)

Այս տարին ոչինչ նշանաւոր դէպք բերաւ Թուրքիոյ: Նախարարը մնալով բոլոր տարին ի պաշտօնի, կարող եղան յառաջ տանել գործեր, որոց կատարումը կրնար յապաղիլ կամ մնալ, եթէ փոխուած ըլլային նախարարը: Կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եղաւ բարեկամական, մանաւանդ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Ռուսիոյ հետ, թէպէտ Բ. Դրան յարաբերութիւններն միւս տէրութեանց հետ եւս պահուե-

ցան: Անդրկոյ հետ յարաբերութեանց մէջ անգամ չտեսնուեցան, գէթ արտաքուստ, գծաւորութեան նշաններ Եգիպտոսի պատճառաւ: Մոնթենէկոյի սահմանադրուի խնդիրը որ 1878էն հետէ ի կախ մնացած էր՝ այս տարի որոշուեցաւ հաճելի կերպով:

Ներքին գործոց մէջ գլխաւոր նպատակն եղաւ զօրացունել տէրութիւնը եւ բանալ երկրին հարստութեան աղբիւրները: Յառաջադիմութիւն տեսնել միշտ դիւրին չէ, բայց եւ այնպէս այս երկու կարեւոր կէտերու մէջ տեսնուեցաւ յառաջացում: Եկեղեցւոյ պաշտօնէից տառնաճանորհութեան խնդրոյն լուծումը Յունաց ընդունելի կերպով, եւ կրեւորայի Բրիտանիոյ հարկի խնդրոյն խաղաղական կերպով լուծումը, տուին վախճան վրդովիչ յազմանց, եւ զօրութիւն կառավարութեան: Գալով Թուրքիոյ դանձուն, Հէվալէներու գաւառաց մէջ հատուցուելուն արդեւ եղաւ տէրութեան ելեւմուտքը բարեկարգող միջոցներէն մին: Բայց ցորչալի կարգադրութիւն եղած չէ հատուցում ընելու Հէվալէներու տերանց, դանձն ըրած չէ այնչափ շահ որչափ կը խորհէր յառաջ: Հէվալէի դուրսութիւնն արդարեւ վնասակար էր, եւ անոր բարձմանէն մեծ օգուտ յառաջ պիտի գայ յետոյ անտարակոյս: Եկամտին այն մասը զոր կու տայ վեց հարկերու խառն ժողովը՝ աւելցած է տակաւ: Յաջողութիւնը զոր կը գտնէ այս մասնա-ժողովը նուազեցունելով ծախքը, կրթելով յաջողակ գործակալներ, եւ աւելցունելով արդի եկամուտը, կը ցուցնէ թէ այս օգտակար ընթացքը կրնայ օրինակ ըլլալ նախարարութեան ուրիշ մասերուն: Միախոսող ընկերութիւնն (Բէֆէ) սկսաւ իւր գործը մարտի մէջ, եւ թէպէտ առայժմ չենք կրնար գիտնալ ստուգել թէ յաջողութիւն պիտի գտնէ՝ այս ընկերութիւնը թէ ոչ, կ'երեւի սակայն թէ պիտի յաջողի փոքր ի շատէ յաւելու տէրութեան եկամուտը: Կառավարութիւնը մասնաւորապէս ուշադիր է նաեւ մաքսատան, եւ թէպէտ ելեւմուտք այս ճիւղը դեռ չտար եկամուտը զոր պարտ էր տալ, ոչ սակաւ փոյթ տարուած է սակայն խախտել ոմանց նենգութիւնները որ կառավարութեան ելեւմուտք այս ճիւղին վնասովը կ'ապրին: Անտարակոյս, եթէ առեւտրական նոր դաշնադրութիւնը հանուի ի գլուխ, մաքսատան եկամուտը շատ պիտի աւելնայ: Այս պարագաներէն յայտնի է թէ ըստ բաւականին բարեւոյցած է Տէրութեան եկամուտը: Ճշմարիտ է թէ ժողովուրդը չտեսաւ դեռ օգուտ այս կարգադրութենէն, եւ առեւտուրը նուազած է յոյժ բոլոր տէրութեան մէջ, բայց առեւտրոյ այսպիսի նուազութիւնն մը յառաջ կու գայ միշտ որեւիցէ փոփոխութենէ, եւ կը տեսնէ ժամանակ մի: Աւեւտրոյ արժարձման եւ երկրին եկամտի աղբիւրներուն բացման համար կառավարութիւնն այս տարի ըրաւ երկու բան, որոց համար արժանի է արդարեւ ժողովրդեան շնորհակալութեանը: Փոքր Ասիոյ մէջ աւելցուց հասարակ կառաց համար նոր ճանապարհներ, եւ ցուցուց զովքի փախալ ջնջելու աւագակութիւնը փոքր Ասիոյ արեւմտեան մասին մէջ:

Քրիստոնեայ ժողովուրդոց վիճակն այս տարի եւս էր գրեթէ նոյն ինչ որ էր անցեալ տարիներ: Այս ժողովուրդները նեղուելով աղքատութենէ եւ ուրիշ արգելներէ՝ չկրցան յառաջացունել իրենց դատարարականութիւնը եւ բարեւոյցել ժողովրդեան ստորին մասին վիճակը: Յունաց համար նշանաւոր եղաւ սա-կայն այս տարի երկու կարեւոր խնդրոց

լուծումներ, այն է՝ եկեղեցական առանձնաշնորհութեանց եւ նոր Պատրիարքի ընտրութեամբ որ միւս խնդրոյն հետ կապուած էր: Հայոց համար եւս նշանաւոր եղաւ տարին նախ՝ նոր կաթողիկոսի ընտրութեան անօրինակ դժուարութեան համար որ ծագեցաւ Բուսիոյ կայսեր կամելէն միջամտել այս ընտրութեան, եւ երկրորդ՝ ի պատճառ մահուան Ներսէս Պատրիարքի որ մեծ ծառայութիւններ ըրաւ իւր ազգին եւ շահեցաւ ժողովրդեան սէրը, միանգամայն իւր թագաւորին վստահութիւնը: Բողոքականք պիտի յիշեն այս տարին այն զարմանալի հակառակութեան համար որ եղաւ ի կողմանէ պաշտօնէից ոմանց որ ունէին յարաբերութիւն Բողոքականաց զպրոցներուն հետ: Բողոքականք յիրաւի ունեցան պարծանք այն զպրոցաց համար զոր նըկատած էին կենսական, եւ գիտէին թէ այն դպրոցք, յորս չգտներ կառավարութիւնը տեղի կապածանաց, կրնան վախել կառավարութեան շնորհքը, կառավարութեան՝ որ ունի այսչափ փոյթ եւ խնամ դատարարականութեան: Կը յուսացուի թէ պիտի յայտնուի Բողոքական դպրոցներէն ոմանց գոցուելուն բուն պատճառը, որ էր թերեւս տէրութեան պաշտօնէից ոմանց սխալ տեղեկութիւնը եւ չափազանց նախանձաւորութիւնը, եւ ոչ թէ հասարակաց կրթութեան պաշտօնարանին մասնաւոր քաղաքականութիւնը:

(Շարունակելէ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԽԱՐԲԵՐԴԷ

Քրիստոնեայ Աւետարանչական գործոյն համար հետեւեալ նուէրներն ընդունուած են Հոկտ. 4է ցԻեկտ. 22, 1884.

Հուլիսեան ժողովուրդէն	20
Խարբերդ, Ամազուի ժողովներէ	85
Պիլիզէնի ժողովուրդէն	30
Չնքուչի »	400
Ամերիկա, Թ. Մ. Մոմճեան »	48
» Յարութիւն Էնֆիլէճեան »	490
Պատ. Ա. Պուրտանեան եւ ընտանիք	71
« Հոմ» վարժ. վարժուհիք եւ աշակերտուհիք	202
Իւսկիւտարի ժողովուրդէն	210
Պայպուլ Հաուզի ժողովէն, Ժոմապահուիթեան օրը	354
Պրուսայի ժողովուրդէն	155
Չէնկիլէրի »	29
Ատապաղարի »	115
Գուրտպէլէնի »	40
Գընճլարի »	20
Սէօլէօզի »	80
	2,549

Նաեւ Կարնի Սարգիս Էֆ. Դասապեան նուիրած է 120 օրինակ «Փռնչ երկոյ», իւր նոր Տաճկերէն ընթերցարանէն: Կ'ուզեմ շնորհակալութիւն յայտնել ի մասնաւորի Բիւթանեական Միութեան եւ կեղեցեաց եւ ժողովրդոց նոցա առատաձեռն նուիրաց համար, եւ Խարբերդի Միութեան Չնքուչի եկեղեցւոյն: Կը մաղթեմ որ Նա որ խոստացած է թէ գաւաթ մը պալ ջուր լոկ որ կը տրուի յանուն աշակերտի չլիտի մնայ անվարձ՝ սոյն իւր պատուականագոյն հոգեւոր օրհնութիւնները բոլոր այս եղբարց եւ քերց որ կ'օգնեն տալ զլոյս՝ մեր խեղճ Քրիստոնեայ եղբարց ի Քրիստոսան:

Հ. Ն. ՊԱՐՆԸՄ

Խարբերդ, Էեկտ. 22, 1884

Վրիժիկ. Նախորդ ցուցակին մէջ 8 դհ. սխալմամբ դրուած է Մեղնի ժողովրդեան անուամբ փոխանակ Մեղնի, եւ 71 դհ. Ակնայ փոխանակ Ալանի:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունկ. 8 ըստ Յուն. եւ յունկ. 20 ըստ Լատ. 1885.

ԱՆԳՂԻԱՅԻՈՅ ՅԱՌԱՋ ԽԱՂԱԼՆ ԴԷՊ Ի ԽԱՐԴՈՒՄ

Անգղիական յառաջապահ զորաց Բորթիէ Պաեռուայի անապատին ճամփով Կաքտուրի ուժասիրը երթալով դժուարին դործի հըր զոր շուտ կտարեցին: Զօրավար Սթուարդ իբր 1,200 մարդով ուղտերու վրայ հեծած, և ուշադր բեռցած կորաւանն մը եւս հեռոն ունենալով անապատին անցաւ իբր 400 մղոն ճամփայ վաթիսուն և հինգ ժամու մէջ: Այս ժամանակին մէջ ուղտերը խոկեւ ջուր չունէին բայց ֆնաս չկրեցին: Կաքտուրի մէջ առաւ ջուր կայ, և 400 մարդ թողուեալս հոն հոն կորաւանին իբր ուղտերին քով, մինչ Զօր. Սթուարդ իբր մնացեալ զորքովը և անկարճ ուղտերովը վերադարձաւ ի Բորթի և աւելի պաշար և զօրք բերեւոյ, և Յուսուարի Ֆին հասաւ Բորթի: Մինչև հիւսմ Զօր. Ուղտի բանակին երկրորդ զօրաբաժինն եւս Կաքտուր հասած՝ և պատրաստուելու վրայ լլլալու եւս երթալ Շէնտի: Կաքտուր 90 մղոն հեռու է Շէնտիէ և 200 մղոն ինքնուրուի, և Անգղիացոց այդ տեղը դրուելը բոլորովին անտկնկալ բան էր Մէհտիին համար: Արարեները մեծ բանակ մը տա՜նած էին դէպի Պէրսիոյ խորհեւր թէ Անգղիացիք գտին ճամփով հոն պիտի գային, և շատ դժուար պիտի դառնէ ետ դառնալ ժամանակին որ արգելէն զԶօր. Ուղտի Շէնտիի դրաւել: Անգղիացիք Մէհտիին մարդոցմէն մի քանի բռնած են, որք իւրեանց զինուորական համազգեստը պատուելով վրան թքած են ցուցնելու համար թէ որչափ կ'աւտեն Մէհտին: Այս բռնուած մարդիկ յայտնած են թէ 5,000 Արաբ կան ի Մէթէմէ (Նեղոսի վրայ Շէնտիի դիմացը) որք հաւանականաբար պիտի զիմադրեն Անգղիացոց յառաջ խաղալուն: Սակայն ասանց զիմադրութիւնը հազիւ կրնայ շատ աստիի ըլլալ, նկատելով որ Կորտոն զօրավարին շոգենաւները բազում անգամ եկած են ի Մէթէմէ և հաւանականաբար կարող պիտի ըլլան օգնել ի թէ՛ ձակառամարտ մը ըլլայ այդ տեղ:

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ Հինգշաբթի Լուս. Հայոց Կրօնական Ժողովոյ Գեր. Ստեփանեան երկու Կեր. անգամոյն և Պատր. Գործադիրատար Էֆ. ին Հեա Պատր. Տեղապահին խնդրոյն Համար Մեծ-Եպարքոսին Հեա տեսակցելու գնաց: Սակայն նորին բարձրաւթիւնը զրաղած ըլլալով Հկրցաւ ընդունել արագաւաւորութիւնը, եւ զրիկեյ իւր խորհրդականը որ պատգամաւորութեան խնդիրը լսեց: Պատգամաւորութիւնը յետոյ դատական պաշտօնատուն գնաց, ուր Էվգաֆի և առօրինախորհեայ կերպիւ Կրօնական զարմոց նախարար Բեամով փաշա զանոնք ընդունելով խօստացաւ Հարկ եղածն ընելով փութացնել Պաւլորութունն արուիր:

— Շարաթ օր Բերայի թէփէ պաշլ
պարախզին մէջ Տերգոսի Զրոց աղբիւրը
Հանդիսիւ բացուեցաւ, և այժմ ջուրը կը
տուրի Պոսփորի Եւրոպական եղելքին բը-
նականաց :

— Ըրո՞ղծ է՞նկ կրոյի, կառավարութիւնը ու
բողոքած ըլլալով իւր Կ. պոլսոյ Գործակա-
նարութիւնը դէսպանութեան փոխել,
կ'ըսուի թէ Գործակաւտար Մ. Վուգո-
ւլի՞չ դէսպանի տնտեսապէս ալիսի դայ ի Կ.
ալոյի :

—վեհ, Սուլթանը Սպանիոյ մէջ երկ-

Բաշարթէն արկած ելոց ի նստատ 500 ոսկի նուիրած է :

—Տանկմարդամայի թագաւորին որդին
Վլատիմիր իշխանը անցեալ ուրբաթ օր
Մայրաքաղաքս հասաւ :

— Ըստ ՀԿ Ռեգիլի նախարարը անցեալ չափի եւ ժողովոյն մէջ Բուժկէի երկու ռուբլեաց միացման ծրագիրը լինելով զբաւանտարայ առաջարկութիւնները ամբողջովին ընդունած , և վեհ. Կայսեր ներկայացուցած են : Ըստ սոյն ծրագրի կազմուելու ընկերութիւնը 30,000,000 Ֆրանգ զբաւանդութւ ունենալով , միացման գիծերուն շինութեան համար 7 առ հարիւր շահով ջրան և հինգ տարիէն ետ առնելու պայմանաւ Կայսերական կառավարութեան 25,000,000 Ֆրանգ փոխ պլանի առջ :

— Ինչնիայիլ գաւառին մէջ առաջակաց խումբ մը երեւան ելած է, որ զիւզերու ժողովուրդէն բռնի ստակ կ'առնեն և Զոացայի և այլ տեղեաց օտնախառնեն։ Իմ գաւաղը զաճառականաց ժամայայցեն-լը, ստակը և ստացումքը կը կրօնապաշտեն, և մինչեւ իսկ կառավարութեան գործակատարներէն Հայ մը և Տաճիկ մը սպաննած և բուն Ինչնիայիլ մէջ կարգ մը զեղծ ումիր գործած են։

— Պաշտօնագրէս ծանուցուած է թէ Գայֆաֆաւ Ե Միսթիքը ըլլալ տաւաղարիղ անձինքն եթէ տառաւորգի եւ չարիսը չորս խնոնը սորված ըլլալնին յայտնող վիճական չունինան հրթ ութեան տեսչութեան, ինորսղ յանձնած որովը քննութեան նիստ ընդդռնի գանտնը:

—Կ'ըստուի թէ՛ վեհէ՛. կայսրը հրաման
ըրած է որ Անդղիոյ մէջ նոր հնարուած
հրդեհի ջրհաններէն օրինակի համար մի
քանի հատ բերել տրուի:

—Պատը որոշած է որ Մ. Բոթէլի մը-
նայ իւր սրաշտոնին մէջ ի կ. Պոլիս :

— Հոսկարթ՝ փաշա գացած է ի Լոն-
տոն :

—Կառավարութիւնը քսկել տուած է լուցկիի գործարան մը որ տաւանց հըրամանի շինուած էր Բեազըտիանկի գիւղին մօտերը ի Կ. պոլիս :

ԱՐՏԱՔԷՆ ԼՈՒԲԵՐ

Կը թուր թէ Անգղիական նախարարութիւնը որոշած է որ Եգիպտական խնդրոյն նկատմամբ նոր որոշում ընելէ առաջ՝ պարզապէս սպասէ Եւրոպական տէրութեանց տալու պատասխանին: Գաղղիոյ պատասխանը՝ որոյ մէջ թեւաբարութիւնք կան թէ որ կէտերու վրայ Անգղիա ե Գաղղիա կրնան զիւրուս միարարենի՝ դեռ պաշտօնապէս հաղորդուած չէ Անգղիոյ: Միւս կողմանէ Անգղիական կառավարութիւնը իմացուցած է թէ ինք պատրաստ է հաւանել որ իւր առաջնորդութիւնները քիչ մը սիմիլիտին: Այն գրչոյցը թէ Գերմանիոյ պախի առաջարկէ նոր աւագածողով մը կոչել Եգիպտական խնդրոյն համար ե գումարել գայի ի Փարիս՝ անգագար կը կրկնուի, բայց առ այժմ այդպիսի աւագածողովոյ համար պաշտօնական տաաջարկութիւն չէ եղած: Մի քանի ակմբոց մէջ յայտարարուած է թէ այս առաջարկութիւնը պիտի հաղորդուի մինչեւ երկու կամ երկուք ամիս վերջը: Իրողութիւնը այս է թէ Գերմանիա որոշած է որ եթէ Անգղիա ե Գաղղիա չկրնան համաձայնիլ Եգիպտական դժուարութիւնները կարողագրելու մասին՝ կոչել նոյն աւագածողով մը ուր խնդրել կարողադուի ըստ կամոց Գերմանիոյ, Աւստրիոյ ե Ռուսիոյ: Միեւնոյն ատեն Անգղիա որոշած է չհասանիլ այսպիսի սր ե ե աւագածողովոյ, եթէ նախ ինք հասկցողութեան մը չգայ Գաղղիոյ հետ. վասն զի առանց այսպիսի հասկցողութեան, աւագածողովը չէր կրնար ունենալ արդիւնք մը զոր թէ՛ Անգղիոյ ե թէ՛ Գաղղիա կարենան ընդունել: Միւս կողմանէ Անգղիոյ ե Գաղղիոյ մէջանեղ համաձայնութիւն մը բոլորովին պիտի արգէնէ գլխիվմարգ իշխան կոչելէ աւագածողով մը որ հակառակ ըլլայ Անգղիոյ:

—Այլը Չարիլ Տիլք անցեալ չարի ու
հրապարակական ուղերձի մը մէջ խօսե-
լով զԺԳՏՀՈՒՄԻ կեանք վրայ որ Հասարակ-
ութի իւրը յայտնած է ընդդէմ ՄԻՐ, կը-
լտասիք ընի, քաղաքականութի կեանք՝ որ իւր
կողմ տայ Գերեմանիոյ դրաւել այնչափ
ստիպել Մաղապակաւ ուխտանոցին մէջ ի

յվ. Բրիկէ՝ յայտարարեց թէ Գերմանիա
չունի նպատակ գրաւել Զանգիպար :

—Գերմանիա արդէն սկսած է հաս-
կընալ թէ զաղթականութիւններ հաս-
տատուել շատ դժուարութիւններ ունի ։
Գամէրունի գաւառին մէջ՝ Ալբրիկէի ա-
րեւմտեան եւլըքըին վրայ՝ սեւտարութիւն
գէրը սպառնալուցութիւն մը յարուածք մը
լաւով՝ Գերմանիա ստիպուեցաւ ըսնի ի
մարտանաւ զրկել, որոցմէ զօրք ելաւ
ցամաքը, եւ կարճատեւ կաւով յաջողեցան
խառնել աղօտամարութիւնը ։ Գերմանիա
գրաւոյց Գամէրունի գաւառը միայն եւ-
րեք կամ չորս տարի սկսած ։

— Կը թուի թէ Գաղղոսյի Զօր. Գամբանի չհաժարեցուելուն եւ անոր տեղը Զօր. Լըվալի պատերազմական նախաձրար կարգուելուն պատճառը այդ է եղած թէ, Զօր. Գամբան հակառակ էր այն քաղաքականութեան զոր Գաղղա կը վարէի Չիխատան: Դա կը զգար թէ՛ յոյժ անխոհեմ դործ էր Գաղղոյ համար իւր պատերազմի պատրաստ եղող զօրքին տյնքան մեծ մաս մը զրկել աշխարհի ծայրերը՝ անպաշտպան թողալով բուն իւր երկիրը, եթէ որ եւ խռովութիւն ծագէ եւրոպայի մէջ: Կը թուի թէ նա թշնամի է Գերմանիոյ, և կը կասկածի թէ մօտեւրեմ Պիզմարգի Գաղղոյ ցուցուցած բաւականութիւնը միայն ցոյց է՝ այս նպատակաւ որ Գաղղիական նախարարութիւնը քաջաբերուի յառաջ տանիլ իւր ձեռնարկութիւն ի Չիխատան: Միւս կողմանէ Զօր. Լըվալ՝ Զօր. Գամբանին յաջորդը՝ կը պաշտպանէ Գաղղական կառավարութեան քաղաքականութիւնը, և կը յայտարարէ թէ մտադիր է գրուել զամբողջ Թունքին որպէս ինքնիշխարանք ինքրած թիւ, և կը յուսուի կատարել զբաւեռը մինչեւ ինքարուար 13:

— Ըստ լրոյ, Անգղիոյ նախարարու-
թիւնը փոփոխութիւն տրուի կրէ: Ար-
տաքին գործոց նախարար Լորտ Կրանֆիլ
Լիւս և գաղթականութեան նախարար,
Լորտ Տէրփոլ տեղի նոր մարդիկ տրուի
կարգուին: Այս փոփոխութեան պատ-
ճառը կը ցուցուի այս թէ, նախարարաց
մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ Անգղիա
ունենի իրական կերպով կառավարել գլո-
բալիտոս ձեռամբ Անգղիացի պաշտօնա-
կալաց: Լորտ Տէրփոլ և լրտ Կրանֆիլ
երկրպագի եւս հակառակ են այսպիսի քա-
ղաքականութեան:

— Գաղղիայից խաղաղութիւն պիտի չը-
վայէլէն աշի տեղեաց մէջ զորս նոր գը-
րաւեցին ի Թոնդին եւ ի չըբակոյս: Քամո-
պոճի խաղաւարութիւնը ձեւապէս Գա-
ղղիոյ ճանրապետութեան միացուեցաւ
անցեալ աշուն: Այն տառն զրոյց կար-
թէ միացման ճամար Քամոպոճի խաղաւ-
արէ հաւանութիւնը ստացուած էր զրկելով
Գաղղիոյ ծովային զինուորներն ու կե-
նան խաղաւորին ննջարանը: Ամսոյս 12ին
եկած հեռապոր մը կը ծառնուայն թէ
Քամոպոճի խաղաւորը սպասուածութիւն
լարուած է քնդէմ Գաղղիացոյ:

— Ճարտն է կաճ լուր մը կ'ըսէ թէ Գորկայի զժուարութիւնը կարգադրուած է Ճարտնի և Քորէայի կառավարութեանց համաձայնութեամբ Կոտարուլեան արմատը յայտն է թէ՛ թէ՛ Չինաստան և թէ՛ Ճարտն զօրը կը պահեն Քորէայի մէջ, և կարգադրութեան իրականութիւնը կասկած ելի է մինչեւ Չինաստանը հաճին ճարտնի առաջարկութեանց։

—Գտնելույն գործերը քննելու համար ի Պէշլիլին թու մարտութեամբ առաքագծողով ուրուշեմ է զՍ. առաքագծողովդ մասնակցող խնայութիւններէն և ոչ մին պիտի թող ապա գերադաճառութեան՝ Ալբրիկէի ոյն գաւառացի մէջ որ Գտողիյ իշխանութեան տակ էն ։

— Հաղեղելով թանկ սահմանադրված մօտ Պիտեղի անուն իտալացի մը սպաննուած լլլալով, իտալիա հրաման ըրած է զօրաց երթալ յԱստալ՝ Կարմիր ծովուն վրայ՝ պատժել սճրագործները :

—Ավրիկիէի եւ Խաղաղական ուկրաինոսի մէջ մտերւոյ կապարուած զբաւմանց առթիւ Անդգլիայ մէջ ծագած յուզումն քիչ մը լին ինտազի: Գերմանական կառավարութիւնը Անդգլիոյ շահերուն նկատմամբ հաշտական միտումը ցուցողց՝ մերժելով ընդունել Մ. Լուտեքլիթիի սլահանքը Գերմանիոյ պաշտպանութիւն հաստատէ Սան Լուչիայի ծոյնի վրայ Հատուայի Ավրիկիէի մէջ: Յայտարարած է նոեւ թէ համաձայնած է Անդգլիոյ

կառավարութեան հետ չգրաւել Սամոան
կղզիները իսպաղապական օվկիանոսին մէջ։
Ի վերջոյն այս խոստանանք Անգղիա եւս
կը խոստանայ չգրաւել սոյն կղզիները։
Գերանկիոյ այս որոշումները կը ցուցնեն
Անգղիոյ տոգովորեան թէ Գերմանի-
ցիք միայն չունին գրաւել երկիրներ որոշ
մասին Անգղիա իրաւացի պահանջ մը ու-
նի, և այսպիսի երկիրներու պաշտպանու-
թեանն աւելի բան չկրնար պահանջել Մր.
կատաթընի գաղութացոյն հակառակորդն
իսկ։

—Այսամիտյ Անտաղուգիայէն եկած լուրերը՝ նկատմամբ մօտերս տեղի ունեցած երկրաշարժին՝ այնպիսի են որ լսողներն ի դուժ կը չարժեքի, և ամէն ուրեք հանգամանիւթ իրենեք կ'ըլլան ի նպատակ սոյն արկածին զոհերուն: Երկրաշարժի ցնցումները զեւ չեն վերջացած, և մեծ բազմութիւնք վրաններու տակ կը բռնակին վտանգալով վերադառնալ իւրենանց տուները:

— Սպանիոյ եւ Միացեալ Նահանգաց մէջտեղ մօտերս բանակեցեալ դաշնագործ-
թիւներ զեւս վաւերացուած էն, և մինչեւ
որ Մ. Նահանգաց Ծերակուտը հաւանի
անոր, « Նահանգին վաւերակիւր » կը հա-
մարուի: Նիւ Եորքի զազարաց միոյն իւրմ-
բագիրը որ կը գտնուէր ի Մատրիտ՝ հա-
մուռց Սպանիացի պաշտօնակաշնորէն մին
որ 500 ոսկւոյ պաշտարէն դաշնագործոյն
մի օրինակն տայ իրեն: Ետայ իւր 1,000
ոսկի եւս ծախք ընելով հեռագրեց ամ-
բողջ դաշնագիրը ի Նիւ Եորք, ուր իւր
լրագիրը միայն տալով այս տեղեկու-
թիւնը՝ կորստացաւ ծախել թիւթէն յոյժ
բազմաթիւ օրինակներ, շահելով նաեւ
համբաւ ճարտիկութեան, զի կարողա-
ցած էր ստանալ տեղեկութիւն զոր ոչ
մի այլ լրագիր ստացած էր: Սպանիոյ այս
մեծ յուզում յարուցած է ի Սպանիա,
որ Սորէրդորտանը պահանջած է որ քըն-
նուրին եւս բացուի թէ ո՞վ ծախեց դաշ-
նագրոյն օրինակը խախտարին: Զրոյց կայ
թէ յանցաւորը Սպանիոյ Ծերակուտին
գլխաւոր քարտուղարն է, եւ հաւանա-
կան է որ խտրու պատժուի կաշառ ըն-
դունելուն համար:

— Անդգլխացիք Հապէշխօթանի հետ
 դաշնագիր մը կնքեցին անցեալ տարի,
 որով յանձն կ'առնէին օգնել Հապէշխ-
 օթանի որ դրաւէ Սուտանի վերորդեակեալ
 ծովեզերեայ քաղաք մը եւ կտոր մը եր-
 կիր, այս պայմանաւ որ Հապէշխօթանի
 բանակ մը օգնէ Անդղլիացոց ագտուել
 Մէհնիի հետեւողներուն պաշարումէն՝
 Սուտանայի բերդապահ զօրքը եւ այլ
 տեղիք Հապէշխօթանի սահմանադրուող
 լրայ։ Այս երկպառական բերդապահ
 զօրքերն ինքզինքնին այնպէս լաւ պաշտ-
 րանէին յաջողութեամբ որ Հապէշխօթանի
 բանակ մը կարողութիւն չէ մնայած.
 սակայն, կ'ըսուի թէ, Հապէշխօթանի
 թաղաւորը կը պահանջէ Անդղլայէ որ
 Հապէշխօթանի իւր խոտուումը երկիր տալու
 մասին։

— Բիթստուրիկի մէջ (Մ. Ն. Ամերիկայի) մի քանի գլխաւոր երկաթի վաճառականք սնանկացած են, որով մեծ յուրում ծագած է նիւ իտքի ստակարանին (պաշտ) մէջ, կը վերացուի թէ նախաշաւիլէ այս կարգ մը ալ սնանկութեանց:

— 209 — Ուշուրի իւր բանակին մեծ մասին հետ ամուրյա 8 ին մեկինչուա երթալ լուրձորութի ուղամարտէն Մէլէի մոկէ: Դա կ'աւելորդակալէր հասանել Մէլէի մոկէ ամուրյա 16 ին: Եթէ է այս խումբը յաջողէր գտնել Արարչաւորը այդ տեղին եւ անցնելով երթալ ի Զէնտի: Կարող պիտի ըլլայ խիստ զրկել ոգեհաւ մը ի յարթ մոկէ:

ՍՏԱԿԻ ԳԻՆԵՐԸ

Յուլիուս 5/17, 1885

Գնադիրիսէ	8.36	1	Ռում. երկ. բաժին	45.25
ԳՐԱՄՔ, Օսմ, լիբան	100%			
Մէհիսիյէ	408.2	2	Նախնի բոլ	90.
Թրքադրա	3200		հարկուն	87.30
Մէթալիք	99.10		Գրիվից	51.20
Պէտլիք	126.30		Անգլ. լիւա	14.20
Ալլըլը	102.30		Մանքե քղադրամ	8.75

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ամերիկայի միտինգարաց ընկերութեան կողմէն
 Խմբագիր Ճ. Ք. Կրիկ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ (ԱՐԱՄԵԱՆ)
Զագագնրյաւ, Յակոբեան խան, 13